

Daniel Koteluk

PRZEBIEG WERYFIKACJI KÓŁ MIEJSKICH ZJEDNOCZONEGO STRONNICTWA LUDOWEGO W WOJEWÓDZTWIE ZIELONOGÓRSKIM W 1953 ROKU

Brutalna rozprawa władz komunistycznych z Polskim Stronnictwem Ludowym nie tylko oznaczała koniec legalnej opozycji w Polsce, ale również świadczyła o tym, iż nastąpił kres niezależności ruchu ludowego. Działacze Stronnictwa Ludowego, jak i tzw. odrodzonego PSL, współpracując ściśle z polskimi komunistami, byli jedynie widzami biorącymi udział w starannie wyreżyserowanym przez Polską Zjednoczoną Partię Robotniczą i Urząd Bezpieczeństwa Kongresie Zjednoczeniowym obu stronnictw ludowych, który odbył się w listopadzie 1949 roku¹. W wyniku Kongresu z inicjatywy PZPR powstało Zjednoczone Stronnictwo Ludowe, które w zgodnej opinii historyków ruchu ludowego w roku 1950 przekształciło się w transmisję PZPR². Konsekwencją tego przekształcenia było między innymi to, że o tym, kto powinien, a kto nie należeć do ZSL, decydowała w coraz większym stopniu partia komunistyczna. Poza tym ZSL, przyjmując program PZPR za własny, stało się wykonawcą poleceń partii na wsi. W tej sytuacji sternicy ZSL przestali występować w obronie bieżących interesów wsi polskiej, a zgodnie ze wskazówkami PZPR skupili się na walce z kułactwem. Przyjęcie takiej funkcji przez ZSL rzutowało na jej skład osobowy, do tego ugrupowania bowiem mogli należeć w większości członkowie spółdzielni produkcyjnych, robotnicy rolni i działacze Związku Młodzieży Polskiej. Jednocześnie ZSL-owcy powinni byli być czynnymi członkami Ochotniczej Rezerwy Milicji Obywatelskiej, gdyż dzięki temu mieli możliwość zwalczania przeciwników budownictwa socjalistycznego na wsi³.

¹ *UB a połączenie SL i PSL w 1949 r.*, oprac. A. Paczkowski, „Zeszyty Historyczne” 1991, nr 95, s. 207-209; J. W r o n a, *System partyjny w Polsce 1944-1950*, Lublin 1997, s. 295-302.

² M. O r d y ł o w s k i, *Wieś dolnośląska w latach 1945-1956. Władza a społeczeństwo*, Wrocław 1999, s. 61-63; A. W o j t a s, *Zjednoczone Stronnictwo Ludowe na rozdrożu (rok 1950)*, „Acta Universitatis Nicolai Copernici”, Nauki Polityczne XXI, Nauki Humanistyczno-Społeczne, Toruń 1991, z. 231, s. 28-29, 37.

³ PKW ZSL w Międzyrzeczu do WKW ZSL w Zielonej Górze, 13 IV 1953 r., Akta personalne ZSL, Międzyrzecz 1950-1956 r., teczka nr 31 (314), Archiwum Zarządu Wojewódzkiego Polskiego Stronnictwa Ludowego w Zielonej Górze (dalej A ZW PSL), b. sygn.; Poprawiony i uzgodniony z PZPR skład PKW ZSL w Krośnie Odrzańskim, Akta personalne ZSL, Krosno Odrzańskie 1949-1952 r., teczka nr 29 (317) A ZW PSL; WKW ZSL w Poznaniu do kol. sekretarza XY w Krośnie Odrzańskim, *ibidem*; WKW ZSL w Zielonej Górze do PKW ZSL, 26 III 1953 r., Korespondencja Wojewódzkiego Komitetu Wykonawczego ZSL w Zielonej Górze z Nacelnym Komitetem Wykonawczym ZSL w Warszawie w sprawach

Przyjęty przez ZSL kurs na kolektywizację doprowadził do tego, iż mieszkańcy wsi w województwie zielonogórskim odmawiali przyjęcia legitymacji członkowskich. Swoją odmowę uzasadniali tym, że „zostali zdradzeni, bo ZSL tworzy kołchozy, że u władzy znajdują się PZPR-owcy, a nie ludowcy, że, po co mają należeć, do ZSL, kiedy mogą wstąpić do PZPR, bo i tak ZSL [...] tworzy spółdzielnie produkcyjne”⁴. Do podobnych zachowań dochodziło także wśród pracowników aparatu ZSL. I tak np. 27 maja 1952 roku sfrustrowany instruktor do spraw kadr z Wojewódzkiego Komitetu Wykonawczego ZSL w Zielonej Górze, będąc pod wpływem alkoholu, zatelefonował z siedziby Powiatowego Komitetu Wykonawczego ZSL w Gubinie do wiceprzewodniczącego Prezydium Powiatowej Rady Narodowej; podczas rozmowy telefonicznej zwymyślał swojego rozmówcę za to, iż – w jego mniemaniu – umyślnie opóźniał on załatwienie sprawy związanej z przydziałem obiecanych wędlin na Święto Ludowe. Urażony wulgarnym potraktowaniem wiceprzewodniczący zwrócił się z zażaleniem do pierwszego sekretarza Komitetu Powiatowego PZPR w Gubinie, ten zaś wezwał instruktora do siebie, chcąc wyjaśnić całe zdarzenie. W lokalu KP PZPR już mocno podchmielony instruktor stwierdził, że zamiast pomagać, wszyscy utrudniają mu zorganizowanie Święta Ludowego. Dodał też, że według niego, winnych takiej działalności należałoby zamknąć. Przed wyjściem z pokoju pierwszego sekretarza zarzucił członkom PZPR, że najpierw go awansowali, a teraz chcą go wykończyć. Po pięciu minutach powrócił ponownie do pokoju i w obecności I sekretarza KP PZPR „rzucił na biurko podartą legitymację ZSL, oświadczając, że ZSL to nie jest partia. W załączeniu do podartej legitymacji [...] złożył krótkie – niedokończone podanie o przyjęcie go na członka do PZPR”. Do podobnych wydarzeń doszło w kole Kaczanowo, gdzie jeden z członków „podarł legitymację ZSL-owską oświadczając” przy tym, że obawia się „należeć do Stronnictwa, bo jak przyjdą Amerykanie to [go] powieszają”⁵.

Jak już wspomniano, duży ale ujemny wpływ na funkcjonowanie ZSL mieli członkowie PZPR, również w województwie zielonogórskim. Podczas rozmów z ZSL-owcami zachowywali się arogancko i z poczuciem wyższości; jak to scharakteryzował jeden z chłopskich działaczy „czuli się wyżsi i przedstawiali oficjalnie, że ZSL jest przyczepą do traktora”⁶. O podporządkowaniu stronnictwa

kadrowych w latach 1950-1956, A ZW PSL, b. sygn.

⁴ Cyt. za: D. J a r o s z, *Polityka władz komunistycznych w Polsce w latach 1948-1956 a chłopcy*, Warszawa 1998, s. 432.

⁵ Oświadczenie przewodniczącego WKW ZSL w Zielonej Górze z 31 VII 1952 r., Akta dot. działalności Wojewódzkiej Komisji Kontroli Stronnictwa i Komisji Rehabilitacyjnych 1951-1957,teczka nr 1, A ZW PSL, b. sygn.; Protokół nr 1/53 z przeprowadzonej rozprawy b. sekretarza PKW ZSL Ob. XY przy obecności aktywu powiatowego i terenowego, Protokoły z posiedzeń WKKS i sprawozdania z przeprowadzonych narad pełnomocników,teczka 285, A ZW PSL, b. sygn.

⁶ *Moje pierwsze kroki w Stronnictwie Ludowym, a następnie ZSL na Ziemiach Odzyskanych*, s. 6, praca nadesłana na konkurs wspomnień działaczy ruchu ludowego, A ZW

pracownikom aparatu PZPR może świadczyć zdarzenie, do którego doszło w gromadzie Dzietrychowice pow. Żagań, gdzie podczas zebrania I sekretarz KP PZPR [...] polecił aresztować [bezpodstawnie – przyp. D.K.] członka ZSL – chłopca małorolnego – jednego z pierwszych członów spółdzielni produkcyjnej⁷.

Śmierć Józefa Stalina 5 marca 1953 roku doprowadziła do konsolidacji systemu politycznego wokół Bolesława Bieruta, a także do wzrostu represji w państwie polskim. Dlatego też nic dziwnego, że ZSL przystąpiło do kolejnej weryfikacji swoich szeregów. Tym razem weryfikacja miała dotyczyć akademickich i miejskich kół ZSL⁸.

Naczelny Komitet Wykonawczy 24 czerwca 1953 roku skierował do wszystkich WKW ZSL pismo dotyczące weryfikacji członków kół miejskich ZSL. Według władz ZSL przeprowadzenie weryfikacji było konieczne, ponieważ w kołach miejskich (zwłaszcza bardziej licznych) znajdowało się jeszcze wielu członków nieprzejawiających żadnej aktywności; co gorsza „w środowiskach małomiasteczkowych elementy te nierzadko [były] [...] ostoją burżuazyjnej i agrarystycznej ideologii, przenikającej do kół gromadzkich ZSL i [...] czynnikiem osłabiającym poziom ideologiczny, i aktywność naszej organizacji”. W związku z tym Główna Komisja Kontroli Stronnictwa i Wydział Organizacyjny Naczelnego Komitetu Wykonawczego ZSL nakazały początkowo, niezwłocznie po otrzymaniu cytowanego pisma, przeprowadzić do 31 lipca 1953 roku weryfikację wszystkich członków kół miejskich⁹. Na początku sierpnia 1953 roku jednak „ze względu na wzmożoną pracę w okresie żniwnym i nasiloną ilość urlopów pracowniczych”¹⁰ termin ukończenia weryfikacji został przedłużony do 31 sierpnia, a w większych skupiskach członków kół miejskich mógł być przedłużony na podstawie decyzji WKW ZSL nawet do 15 września 1953 roku¹¹. Zgodnie z wytycznymi zawartymi w piśmie bezpośrednio weryfikacją kierował każdy WKW ZSL. Powoływał on w tym celu odpowiednią liczbę Komisji Weryfikacyjnych, które „w zasadzie [...] po jednej” powinny były

PSL, b. sygn.; szerzej zob. D. J a r o s z, *op. cit.*, s. 430.

⁷ Pismo do I sekretarza KW PZPR [...] w Zielonej Górze z 8 IX 1950 r., Korespondencja WKW ZSL...

⁸ C. K o z ł o w s k i, *Namiestnik Stalina*, Warszawa 1993, s. 134-138; J. Ł y c z k o w s k i, *Zjednoczone Stronnictwo Ludowe w latach 1949-1975*, Warszawa 1979, s. 86-87; A. W o j t a s, *Mysł polityczna Zjednoczonego Stronnictwa Ludowego w latach 1949-1962. Studium z dziejów zniewolonego ruchu politycznego*, Toruń 1991, s. 49

⁹ NKW ZSL do Prezydium WKW ZSL, 24 VI 1953 r., Korespondencja z Główną Komisją Kontroli Stronnictwa i do Głównej Komisji Kontroli Stronnictwa,teczka nr 1, A ZW PSL, b. sygn.

¹⁰ We wrześniu 1953 r. WKW ZSL w Zielonej Górze poinformował członków PKW ZSL, że „urlopy wypoczynkowe zostały wstrzymane, a pracownicy przebywający na urlopach” są odwołani z dniem 1 X 1953 r., WKW ZSL w Zielonej Górze do PKW ZSL, IX 1953 r., Korespondencja WKW ZSL...

¹¹ NKW ZSL i GKKS do Prezydium WKW ZSL, 5 VIII 1953 r., Korespondencja z GKKS...

funkcjonować przy każdym PKW ZSL. Skład komisji stanowić mieli: sekretarz PKW, powiatowy pełnomocnik WKKS i najbardziej ideowy aktywista z podległego weryfikacji koła; „w mieście wojewódzkim WKW ZSL przydzielał do miejscowej komisji przy PKW ZSL swego przedstawiciela”.

Do zadań Komisji Weryfikacyjnych przy PKW ZSL należało przedłożenie Prezydium PKW udokumentowanych wniosków do zatwierdzenia w takich sprawach, jak: „1) wykluczenia z szeregów ZSL jednostek wrogich i szkodliwych, 2) skreślenia z listy członków ZSL jednostek nieaktywnych i przypadkowych, 3) pozostawienia w szeregach ZSL najbardziej wartościowych, klasowo [...] bliskich [...] aktywistów”¹².

Podstawą do wydania orzeczenia dla danej Komisji Weryfikacyjnej miały być akta personalne, opinia właściwej instancji ZSL i PZPR (szczególnie z miejsca pracy) oraz rozmowa przeprowadzona najlepiej z każdym weryfikowanym członkiem ZSL. W przypadku „zatwierdzenia udokumentowanych wniosków przez Prezydium PKW, należało powiadomić o decyzji osoby zainteresowane, odbierając jednocześnie legitymację wykluczonym i skreślonym członkom”. Podczas trwania weryfikacji członkowie ZSL odpowiedzialni za jej przebieg mieli kierować się wytycznymi pisma okólnego GKKS z 28 marca 1952 roku i uchwałą Prezydium GKKS z 8 czerwca 1953 roku¹³, a także konsultować się z odpowiednimi instancjami PZPR. W wyniku tak przeprowadzonej weryfikacji ze stronnictwa powinni byli odejść między innymi: inteligencja, „elementy malkontenckie i biurokratyzowane” oraz inne osoby znajdujące się przypadkowo w szeregach ZSL. Skreślenia z listy członków miały na celu uwolnienie stronnictwa od „zbędnego balastu”, przypadkowych i nieaktywnych członków, z tym że „skreślonym członkom nie należało stwarzać żadnych trudności w ich pracy zawodowej”¹⁴.

Powołane w województwie zielonogórskim komisje weryfikacyjne działały z różnym skutkiem. W ocenie WKW ZSL najlepiej funkcjonowały komisje w takich powiatach, jak Strzelce Krajeńskie, Zielona Góra, Żary, Międzyrzecz;

[najgorzej] Komisja Weryfikacyjna pracowała w takich powiatach, jak Szprotawa, Wschowa, a najjaskrawiej przejawilo się to w powiecie Głogów, bowiem komisja ta na czele [...] z sekretarzem PKW ZSL [...] nie miała dokładnego rozeznania w stosunku do członków z koła miejskiego. Inspektor często z polecenia sekretarza łapał na ulicy danego aktywistę i ciągnął do PKW celem przeprowadzenia rozmowy, nie wiedząc po co i nie dając danemu

¹² NKW ZSL do Prezydium WKW ZSL, 24 VI 1953 r., *ibidem*.

¹³ Pismo okólnie GKKS z 28 III 1952 r. wskazywało, „w jakich wypadkach i w stosunku do jakich członków należy stosować formę skreślenia z listy członków ZSL”. Uchwała Prezydium GKKS z 8 VI 1953 r. domagała się od PKW ZSL bardziej rygorystycznego zastosowania w praktyce pisma GKKS z 28 III 1952 r., bowiem „Prezydium PKW ZSL zamiast zdemaskować wrogów i powodować ich wykluczenia na zebraniach Kół, podejmują uchwałę na swoich posiedzeniach o skreśleniu ich z listy członków ZSL”; Uchwała Prezydium GKKS z 8 VI 1953 r. w spr. skreślenia z listy członków ZSL, *ibidem*.

¹⁴ NKW ZSL do Prezydium WKW ZSL, 24 VI 1953 r., *ibidem*.

członkowi wyjaśnienia, na jakiej podstawie został wykluczony czy skreślony z szeregów Stronnictwa. Komisja ta niewłaściwie [...] traktowała kobiety [...], gdyż zostało skreślonych siedem kobiet. [dążyła ona do tego] żeby na terenie powiatu Głogów nie było ani jednej kobiety w ZSL.

Poza tym sekretarz PKW – negując potrzebę przyjmowania nowych członków w szeregi ZSL – w ocenie WKW ZSL dążył do likwidacji stronnictwa na terenie powiatu głogowskiego¹⁵.

Dzięki przeprowadzonej weryfikacji kół miejskich osoby uznane za „wrogi element” opuściły szeregi ZSL – i tak np. mieszkaniec Świebodzina został wykluczony, często bowiem na zebraniach kół mówił, „że zamknięcie biskupa Kaczmarka i zdjęcie Wyszyńskiego [...] jest zrobione celowo [...], aby w Polsce zlikwidować kościoły”; członka gromady Przytok pow. Zielona Góra usunięto ze stronnictwa, gdyż „na zebraniu gromadzkim wystąpił wrogo przeciwko władzy ludowej, oświadczając, że powodem jego niepowodzenia w gospodarce jest Partia Bolszewicka, ponieważ przez nią w Polsce są organizowane kołchozy”¹⁶.

W pierwszej połowie września 1953 roku WKKS w Zielonej Górze przesłała do GKKS sprawozdanie liczbowe i opisowe z przebiegu weryfikacji kół miejskich w województwie zielonogórskim. Sprawozdanie to zawierało zawyżone dane dotyczące przeprowadzonej weryfikacji, ujęci bowiem zostali w nim członkowie wykluczeni i skreśleni od początku 1953 roku, a nawet z roku 1952¹⁷. W grudniu 1953 roku GKKS otrzymała poprawione wyniki weryfikacji kół miejskich ZSL. Według tych danych wykluczono 56 osób, a skreślono 194. Należy zaznaczyć, że liczba chłopów skreślonych, a zwłaszcza wykluczonych z szeregów ZSL w trakcie weryfikacji była prawdopodobnie większa. Świadczy o tym wykaz członków wykluczonych i skreślonych w 1953 roku, według którego „w czasie samej weryfikacji z kół miejskich i niektórych kół gromadzkich z ZSL zostało wykluczonych i skreślonych ze [...] Stronnictwa 282 członków, z tego wykluczonych 87 i skreślonych 195”.

Ustalenie ostatecznej liczby wykluczonych osób jest bardzo trudne (jeżeli nie niemożliwe) z powodu znacznych sprzeczności pojawiających się w źródłach, trudno bowiem rozstrzygnąć, na jakiej podstawie w końcowej ocenie weryfikacji

¹⁵ Końcowa ocena przebiegu weryfikacji kół miejskich ZSL na terenie województwa zielonogórskiego, Protokoły z posiedzeń WKKS, teczka nr 2, A ZW PSL, b. sygn.

¹⁶ *Ibidem*.

¹⁷ WKKS ZSL w Zielonej Górze do GKKS, 11 IX 1953 r., Akta dotyczące działalności WKKS...; „W czasie weryfikacji uzupełniona została ewidencja w powiecie Żary”, gdzie wykluczono i skreślono 22 członków, „a wykazali oni poprzednio [tj. we wrześniu 1953 r.] 69 członków z roku 1952, a niektórych z początku 1953 r.”; WKKS w Zielonej Górze do GKKS, 15 XII 1953 r., *ibidem*; Wyniki weryfikacji kół miejskich ZSL (wzór nr 1 z IX 1953 r.), *ibidem*. Na fakt przesyłania przez PKW ZSL do Wydziałów Organizacyjnych WKW ZSL nieprawdziwych lub podwyższonych danych GKKS zwróciła uwagę w V 1953 r.; Uchwała Prezydium GKKS z 18 V 1953 r., Korespondencja z GKKS...

podano, że wykluczono z ZSL aż 153 członków, skoro zgodnie z wykazem od 1 stycznia 1953 roku do 1 grudnia 1953 roku wykluczono 140 członków. W tej sytuacji można przyjąć, że liczba wykluczonych była większa niż 56 osób, a liczba skreślonych wносиła 194 lub 195 osób¹⁸.

Tabela 1

Wyniki weryfikacji kół miejskich ZSL w województwie zielonogórskim

Powiat (miasto wojewódzkie i miasta powiatowe)	Członkowie wykluczeni z szeregów ZSL	Skreśleni z listy członków ZSL z własnej inicjatywy	Łączna liczba członków, którzy odeszli z ZSL
Głogów	6	7	13
Gorzów	2	13	15
Gubin	2	3	5
Krosno Odrzańskie	4	3	7
Międzyrzecz	2	22	24
Nowa Sól	5	7	12
Skwierzyna	-	5	5
Słubice	7	7	14
Strzelce Krajeńskie	7	27	34
Sulechów	3	7	10
Sulęcín	1	5	6
Szprotawa	1	12	13
Świebodzin	7	6	13
Wschowa	1	22	23
Zielona Góra	2	17	19
Żagań	5	10	15
Żary	1	21	22
Ogółem	56	194	250

Źródło: Wyniki weryfikacji kół miejskich ZSL (wzór nr 1 z grudnia 1953 roku), Akta dotyczące działalności Wojewódzkiej Komisji Kontroli Stronnictwa i Komisji Rehabilitacyjnych 1951-1957, teczka nr 1, A ZW PSL w Zielonej Górze, b. sygn.

W wyniku weryfikacji największą liczbę wykluczonych i skreślonych stanowiła inteligencja, robotnicy, a następnie chłopi. Warto dodać, że aż 44 osoby zostały wykluczone „za wrogość ideologiczną i obcość klasową”, osiem osób „za przewinienia etyczno-moralne”, a tylko cztery „za przewinienia statutowo-organizacyjne”¹⁹.

¹⁸ Końcowa ocena przebiegu weryfikacji kół miejskich ZSL...; Wykaz członków ZSL wykluczonych i skreślonych w czasie weryfikacji na terenie województwa zielonogórskiego, 6 XII 1953 r., Akta dotyczące działalności WKKS...

¹⁹ Podstawa do orzeczenia o wykluczeniu z szeregów ZSL w ramach weryfikacji członków kół miejskich ZSL, (wzór nr 3 z XII 1953 r.), Akta dotyczące działalności WKKS...

Tabela 2

Skład socjalny wykluczonych i skreślonych członków w okresie weryfikacji kół miejskich ZSL w województwie zielonogórskim

	Ilość wykluczeń	Ilość skreśleń
inteligencji	46	147
robotników	3	30
chłopów	7	17

Źródło: Skład socjalny wykluczonych i skreślonych w ramach weryfikacji członków kół miejskich ZSL, (wzór nr 2 z grudnia 1953 roku), Akta dotyczące działalności WKKS...

W ocenie przedstawicieli WKW ZSL i WKKS w Zielonej Górze w wyniku weryfikacji koła miejskie ZSL – pozbawione elementów obcych klasowo – zaczęły systematycznie i należycie pracować. Utwierdzić ich w tej ocenie miały liczne przykłady ilustrujące między innymi wzrost świadomości politycznej wśród wywiązujących się coraz sumienniejsz z obowiązków wobec Stronnictwa i państwa członków kół miejskich w województwie zielonogórskim. Aktywność tych uświadomionych politycznie i ideologicznie członków w kołach miejskich (np. w Żaganii, Żarach, Strzelcach Krajeńskich, Gubinie i Sułecinie) miała się przyczynić do tego, iż w ogniwach wiejskich i gromadzkich komitetach ZSL nastąpił przełom pod względem realizacji zadań otrzymywanych od poszczególnych władz ZSL. Być może weryfikacja przyczyniła się do podniesienia dyscypliny wśród niektórych członków ZSL, ale trudno uwierzyć w ich daleko idącą aktywność, rzeczywistym bowiem następstwem wykluczeń i skreśleń w kołach miejskich w województwie zielonogórskim w 1953 roku, było zniechęcenie się wielu członków ZSL nie tylko do działania, ale i do samego stronnictwa²⁰. Mało prawdopodobne jest też to, że w wyniku weryfikacji nastąpiło „poszerzenie szeregów ZSL [zwłaszcza] o inteligencję pracującą”, skoro największa liczba wykluczonych i skreślonych członków to inteligencja. Świadczy to jednak o tym, że weryfikacja kół miejskich ZSL w województwie zielonogórskim została przeprowadzona zgodnie ze wskazówkami władz naczelnych ZSL. Niewątpliwie doprowadziła ona do tego, iż nastąpił wzrost procentowy udziału chłopów w szeregach oraz we władzach ZSL w roku 1954. Z drugiej strony weryfikacja, której ofiarą w znacznym stopniu padli przedstawiciele inteligencji, była dla nich wyraźnym sygnałem, że ZSL nie jest zainteresowane współpracą z nimi. Możliwe, że w ten sposób pozbawione inteligencji ognia ZSL

²⁰ Końcowa ocena przebiegu weryfikacji kół miejskich ZSL...; Notatka z dyskusji posiedzenia plenarnego WKKS odbytego 3 II 1956 r., *ibidem*; Ocena działalności WKKS w Zielonej Górze w roku 1953, *ibidem*; Referat na posiedzenie plenarne WKKS odbyte 3 II 1956 r., *ibidem*; Referat z narady pełnomocników powiatowych WKKS odbytej 20 I 1954 r., *ibidem*.

stały się bardziej podatne na manipulację ze strony PZPR²¹.

W województwie zielonogórskim z kół miejskich ZSL, liczących bezpośrednio przed weryfikacją 916 członków, odeszło przynajmniej 250 osób. W rzeczywistości sytuacja ZSL w terenie przedstawiała się w omawianym okresie zgoła inaczej od tej, jaką wykazali w ocenie weryfikacji członkowie WKW ZSL i WKKS w Zielonej Górze. Przełom w ogniwach ZSL nie nastąpił, a „dotychczas aktywne koła i gminne zarządy ZSL niemal przestały działać”. Samo stronnictwo, nieposiadające żadnej możliwości zmiany swojej sytuacji, uzależnione od PZPR, w ocenie niektórych jego działaczy zaczęło w województwie zielonogórskim chylić się ku upadkowi²².

Nie można wykluczyć, że weryfikacja kół miejskich była wstępem do sugerowanej przez wielu działaczy PZPR likwidacji ZSL; z pewnością przyczyniła się ona do zastraszenia członków stronnictwa, dzięki czemu niektórzy z nich stali się jeszcze bardziej dyspozycyjni wobec PZPR²³.

Daniel Koteluk

DER ABLAUF DER ÜBERPRÜFUNG DER STADTKREISE VON ZJEDNOCZONE
STRONNICTWO LUDOWE (VEREINIGTE BAUERNPARTEI) IN DER WOJWODSCHAFT
ZIELONA GÓRA IM JAHRE 1953

Z u s a m m e n f a s s u n g

Auf dem Vereinigungskongress der Bauernparteien im Jahre 1949 entstand durch eine Zwangsvereinigung aus der Initiative von PZPR die Vereinigte Bauernpartei. Mit ihrer Gründung übernahmen die Kommunisten die nahezu uneingeschränkte Macht im Lande. ZSL begann gleich ihr Programm in die Tat umzusetzen. Kollektivierung des privaten Eigentums und der Landwirtschaft führten aber dazu, dass die Bauern in diesem Gebiet die Annahme der Mitgliedsausweise ablehnten. Nach dem Tod von Stalin im Jahre 1953 fing ZSL an seine Mitglieder der Stadtkreise zu überprüfen. Zu dieser Kontrolle wurden spezielle

²¹ Referat na posiedzenie plenarne WKKS odbyte 3 II 1956 r., Protokoły z posiedzeń WKKS...; A. W o j t a s, *Mysł polityczna...*, s. 48-49.

²² *Wspomnienia z okresu drugiej wojny światowej oraz z okazji obchodów 45 rocznicy powstania Polski Ludowej*, s. 9, praca nadesłana na konkurs...; W rezultacie weryfikacji w całym kraju z kół miejskich ZSL odeszło ponad 7 tys. członków, zob. J. Ł y c z k o w s k i, *op. cit.*, s. 86-87. Warto dodać, że po przeprowadzonej weryfikacji sternicy ZSL w województwie zielonogórskim przystąpili do rozprawy z tymi członkami aparatu, którzy w ich mniemaniu zawiedli podczas weryfikacji; Sprawozdanie WKKS opracowane na podstawie dochodzeń dyscyplinarnych w stosunku do pracowników PKW ZSL oraz aktywu powiatowego w Krośnie Odrzańskim, Protokoły z posiedzeń WKKS i sprawozdania...; Sprawozdanie z przeprowadzonej kontroli 27 I 1954 r. przez WKW ZSL w stosunku do Kol. XY sekretarza PKW w Świebodzinie, *ibidem*.

²³ A. W o j t a s, *Mysł polityczna...*, s. 44-45, 53-55, 59; *Wspomnienia z okresu drugiej wojny...*, s. 9.

Woiwodschaftskommissionen für die Überprüfung (WKW) ZSL ins Leben gerufen. Die Aufgaben der Kommission beruhten darauf, aus den Parteireihen schädliche Personen auszuschließen, nicht aktive Individuen durchzustreichen und die besonders wertvollen Aktivisten zu belassen. Die Kommissionen schließen ihre Arbeiten mit unterschiedlichen Ergebnissen ab. Nach WKW ZSL beste Resultate erlangten die Kommissionen in den Kreisen Zielona Góra (Grünberg), Żary (Sorau) und Międzyrzecz (Messeritz). Die Stadtkreise von ZSL betrugten vor der Überprüfung in dieser Woiwodschaft 916 Mitglieder, nach den Arbeiten der Kommissionen traten aber 250 Personen zurück. Trotz den Überprüfungen und den Versicherungen der Kommissionen brachten sie keine bedeutsamen Änderungen innerhalb der Partei, die in Polen unter ständig wachsenden Einfluss von PZPR geriet.